

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ф.н. Петко Троев по обявения от Института
за литература при БАН конкурс за доцент по руска литература на
XX век

Единствен участник в обявения от Института за литература при БАН конкурс за доцент по руска литература на XX век е гл. ас. д-р Йордан Димитров Люцканов, познато име в съвременната ни литературоведска русистика, един от младите, сериозни и амбициозни изследователи на руската литература и култура у нас. Досегашните му научни търсения и публикации са главно в областта на естетиката и поетиката на руския модернизъм и на сложните ребуси на межкултурните отношения. Специфичен е интересът му към българо-грузинските контакти и паралели, към съдбата и изявите на руската литературна емиграция в България. Централно място в научните му проучвания от последните години заема особено популярната и актуална днес евразийска проблематика в нейната българска рецептивност и контекстуалност. Активно е участието му в редица национални и международни славистични прояви.

Й. Люцканов дебютира успешно в литературната наука с докторската си дисертация върху осмислянето и възприемането на символната триада „Изтокът, Гърция и Рим” в контекста на руския „Сребърен век” (2005). Голямата претенция на този мащабен, ерудитски и полемичен монографичен труд е да аргументира принципно нов и евристичен прочит на руския модернизъм, като изведе собствена типология и „схема” за написване на негова „нова история”, ориентирана към традициите на античността и преодоляването на свързаните с нея културно-исторически митове. Смисълът на предлаганата от автора история на руския модернизъм е в доказването на ключовата идея за неговото „оттласкване” от „пагубното” влияние на елиноцентризма и европоцентризма. Общото ми впечатление (бях рецензент на дисертацията) е, че това е напълно оригинално, приносно и прекалено усложнено в структурно отношение изследване върху философията, културологията и естетиката на руския модернизъм, а основните му теоретични идеи и положения са защитени сполучливо на концептуално и анализационно равнище.

Гл. ас. Й. Люцканов е автор на монографичната книга „Дрехата на съдбата” (София, 2008), която се изгражда върху едно от обемните

„приложения“ към основния корпус на дисертационната му работа на аналитичния прочит и коментар на романа на Дм. Мережковски „Юлиан Отстъпника“, началната част от известната трилогия „Христос и Антихрист“. Подзаглавната маркировка открито насочва към осмислянето и проекциите на „класицистичния символизъм“ на произведението, но концептуалната стратегия на труда всъщност е фокусирана върху разгадаването на сложната взаимовръзка между историята и религията от епохата на късната античност и ранното християнство. Изходната теза на автора е, че „историята е сблъсък на елинството с християнството, диалектика без диалог“, а възловата опозиция „Елада – Христос“ се тълкува като послание, пределно лично за самия Мережковски. Напълно логично и приемливо е според мен разбирането на Люцканов, че тук образът на римския император се възприема като „индивидуална еманация на духа на Елада“, а основният концепт, определящ цялостно романовата композиция, е „класицистичният символ“.

Нетрадиционната хипертекстова структурна схема на книгата и тук е доста усложнена и разслоена (натежава изобилието от паралелни коментарни „приложения“ и „отстъпи“), но този формат очевидно е предпоставен от съзнателния стремеж на автора към бавното, трудно и усъмняващо се процесуално търсене на истината / истините, а не толкова от желанието да се налагат готови и окончателни внушения и решения. Особено ценни и проницателни са конкретните наблюдения върху масираното интертекстуално присъствие на антични литературни мотиви и сюжети в „паметта“ на романа, върху формите на епифания и контрастните отношения между цвят и пластика в елиноцентричния художествен свят на ранния Мережковски.

Гл. ас. Й. Люцканов участва в настоящия конкурс с монографичния труд „Ранното евразийство и българските му съседни“ (София, 2012) и с 12 научни студии и статии върху различни аспекти от развитието на руската и българската литература, на руско-българските и българо-грузинските взаимоотношения, голяма част от които са публикувани на руски или английски език. Освен това е автор на 20 статии в колективния енциклопедичен справочник „Руската емигрантска периодика в България (1920 - 1943)“ (София, 2012). Съставител и съредактор е на два академични сборника. Научните му текстове го представяват като солидно подготвен, добре информиран и компетентен литературовед със съвременен теоретичен мислене и амбициозни изследователски търсения.

Най-значителното и стойностно проучване, с което Й. Люцканов участва в конкурса, е книгата му за ранното евразийство в българския интелектуален

контекст, чиито съдържателен и дискурсивен облик е подчертано историографски, културологичен и философски, а не толкова литературоведски. Доколкото познавам публикациите по тази сложна проблематика, това е нов и оригинален принос в осмислянето и интерпретацията на евразийската тема, особено с оглед на нейната българска рецептивност и контекстуалност, на представите за „мислимостта на Другия”. Люцканов е недоволен от досегашния прочит на евразийството у нас като философско течение и последователно утвърждава идеята си за „руско-българското неразбиране” и „взаимна непроницаемост”, за конфликтната „среща” на руското и българското самопознание, чието неравностойно общуване според него „развърща двете страни”.

Основните постулати на труда са формулирани безусловно и категорично: „между русина и българина съществува неразбиране”; „България и Балканите не са тема на евразийството”; „Българите не разпознават себе си като евразийски народ”; „България и българите са абсолютно неинтересни за теоретиците и геополитиците на евразийството”; „Българската критика на европоцентризма е критика на гръкоцентризма”. Общото внушение е, че българо-русият контакт от началото на 20-те години на ХХ век е „несъстоял се” контакт на две култури и душевности в дълбока криза. Изводите за това взаимно „неразбиране” и разминаване са обосновани обстойно, системно и фактологично с многобройни публикации и текстове от 20-те – 30-те години, с метатекстов обзор и коментар на руската емигрантска литература у нас през този период, без да се игнорират или подценяват културно-историческите, идеологическите и народопсихологическите фактори.

Монографията на Люцканов свидетелства за отлично познаване на генезиса, философската същност, доктрините и манифестите на ранното евразийство, за неговата вътрешна сложност, динамика и противоречивост, както и на съвременното му метатекстово оценяване и възприемане. Особено впечатлява дълбокият и аналитичен коментар на историософските концепции, идеи и спорове в трудовете на Н. Трубецкой, П. Савицки, Г. Флоровски, на българските критически отгласи за ранната евразийска мисъл (Гео Милев, Ст. Младенов, К. Гълъбов, Б. Филов и др.), като тук личната позиция на автора навсякъде е субективно ангажирана, полемична, съмняваща се и диалогична, базирана според него на „интуициите на философския персонализъм”, а от друга страна - върху процеса на личното му „себеосъзнаване” в хода на изложението. Намирам за напълно основателно и доказано заключението му, че „българското

самопознание оформя аналогични на евразийството идеи, като върви по свой собствен път” (с. 149).

Многослойното, ерудитско и полемично по дух изследване на гл. ас. д-р Й. Люцканов провокира и някои възражения най-вече от структурно естество. Според мен едно от най-уязвимите му места е странният „Предговор”, който е написан доста маниерно и предизвикателно, с неуместно и недопустимо заклеймяване на съвременните руски академични списания в „цинизъм”, и то от позицията на едно силно засегнато честолюбие. Независимо от обговорения още в началото двустранен адресат на книгата (български и руски), текстът ъ в различните композиционни ядра е раздвоен, трикратно дублиран и форматиран в своята цялост четириезично – не само на български и руски, но и на немски и английски език, което видимо усложнява композиционната и стилистичната му фактура и затруднява общото му възприемане. Самият автор признава, че тази необичайна структурна схема прави работата му „непригладена” (с. 12). Предозиран е обемът на редица многословни коментарни и пояснителни бележки под линия, към които изследователят е явно пристрастен.

Представените за конкурса научни статии на Й. Люцканов имат разнопосочен тематичен облик и в по-голяма степен носят чертите на автентичното литературоведско изложение. Тук бих открил като особено съществени и добре аргументирани наблюденията му върху онтологията и динамиката на маргиналното в литературата, върху мита за учителя и гениалния учител в ранния модернизъм, върху географията на изкуството и изкуството на географията у Мережковски и Хлебников, върху ситуирането на Дм. Мережковски между „железния” и XX век и др. Авторът се обявява за „концептуализация на различните режими на маргинализация и демаргинализация”. Според него ранният модернизъм (Мережковски - П. П. Славейков, Брюсов – К. Христов) се колебае между мита за Моцарт и Салиери, като ”избира варианти на хибридни фигури” и съчетава елегизма с апокалиптичната напрегнатост.

Много дълбок и проникателен е конкретният текстологичен коментар на ранната поема на Мережковски „Край на века”, възприемана основателно като ”промеждутъчно” произведение, което въвежда зачатъчно едни от най-важните лайтмотиви и идеологически постулати на по-късните му творби. Отличният и коректен анализ на лирико-епическия цикъл „Иконите спят” на Гео Милев убедително доказва, че тук всъщност поетиката на „левия” авангард и на литературния експресионизъм „репрезентира деформирания образ на

иконостаса”, а неговата „Панихида за поета П. К. Яворов” е словесна „партитура” на поменалното богослужение, ориентирана към византийската практика и традиция. Слабо познати и иновативни са съдържателните и оценъчни моменти в сравнителния анализ на преводната рецепция на грузинската литература на български и руски език. Съвсем оригинални, прецизни и приноси са енциклопедичните статии на кандидата, включени в колективния справочник „Руската емигрантска периодика в България (1920 – 1943)”.

Общото ми заключение е, че гл. ас. д-р Йордан Люцканов е ерудиран, амбициозен и перспективен млад литературовед със сериозни изследователски качества и постижения, с активно присъствие в съвременната българска литературна русистика. Научните му текстове, представени в настоящия конкурс, осмислят и коментират интелигентно, аналитично и ангажирано съществени литературоведски и културологични явления и проблеми, като повечето от тях имат несъмнен приносен характер и са публикувани в авторитетни издания у нас и в чужбина. Солидният му монографичен труд за ранното евразийство предлага нов и оригинален прочит на този сложен културно-исторически феномен с оглед на българския му интелектуален контекст.

Всичко това ми позволява да предложа на Научното жури да избере гл. ас. д-р Йордан Димитров Люцканов на академичната длъжност доцент по руска литература на XX век.

София, 12.12.2013 г.

Рецензент: проф. д.ф.н. Петко Троев